Кажуть, отак прудко стара Остючиха ніколи в житті ще не бігала.

Люди бачили: прала бабуся білизну на Інгулі, біля Лисої гори. Прала, викручувала і раптом, піднявши руки вгору, крикнула на весь берег:

— Ряту-у-йте!..

Наче вітер підхопив її і погнав од річки до села, перекидав через картоплиння, рівчаки та кущі. Влетіла Остючиха на подвір’я колгоспної контори, кинулась до гурту жінок бліда, як полотно.

— Ой людоньки, тримайте мене! — заголосила.— Скажіть: жива я чи мертва?

Зачувши такі слова, жінки з переляку розступились. Лише дід Охрім, колгоспний сторож, колись найвідчайдушніший кавалерист у полку, наважився підійти до Остючихи. Обережно взяв за руку стару, попробував пульс.

— Здається, жива,— сказав невпевнено.

— А що трапилось? — кинув хтось із гурту.

— І не питайте!.. Таке страховисько... Водяний...— Остючиха побожно перехрестилась.— Оце ж була на Інгулі. Вибиваю праником сорочки, коли дивлюсь: як зашумить вода, як забулькає щось, і — о господи! — вилазить нечиста сила. Рогате, хвостате, а баньки — як цибуля.

Дід Охрім приклав руку до бабиного чола.

— Так і є,— авторитетно відзначив.— Температура. В гарячці, бува, і не таке приверзеться. Пам’ятаю, стояли ми в гражданську...

Остючиха скипіла від обурення:

— Щоб мене грім побив! Своїми очима бачила. Вилізло з води і людським голосом: "Тікай, Остючихо,— кричить,— бо дожену!"

— Ти диви! — почулося збоку.— І прізвище знає...

У двір набилось повно людей. Жінки обступили стару, обмацували її з усіх боків. Натовп гудів, ніби розтривожений бджільник. "Непевне місце, ота Лиса гора",— перешіптувались бабусі. Хтось пригадав, як знайшли там утопленика. Хтось оповідав ще страшнішу історію...

Одні зітхали, інші сміялися: мовляв, чого тільки не вигадають охочі до балаканини! І ніхто не звертав уваги на Федька Щербатого — вертлявого хлопчину, що топтався поміж дорослими. Тут і там мелькав його злинялий картузик, з-під якого вибивався житній чубчик. Прислухаючись до розмов, Федько лукаво посміхався.

І що значила ота посмішка?

* * *

Щербатий заглянув на подвір’я до Мишка. Той, серйозний як завжди, сидів на причілку і втикав у гарбуз коротенькі палички. Довгастий молоденький гарбуз із куцим хвостиком нагадував порося.

— Над чим мудруєш? — поцікавився Федько.

Не підводячи голови, Мишко проспівав собі під ніс:

— Сюди кинь, туди кинь, буде кінь, буде кінь...

— Кінь? — хихикнув Щербатий.— А він не хрюкатиме?

Мишко ображено засопів. Зміряв колючим поглядом сусіда.

— Та ні, справжній кінь виходить! — заспокоїв Федько товариша.— Краще скажи, ти не бачив Луся?

— Не бачив.

— А вчора?

— Цілий день сидів у сараї. Щось майстрував...

— Угу,— багатозначно промимрив Щербатий.— Я так і знав... На водяного хочеш подивитися?

— Водяний? — підвівся Мишко.— А хто це?

— Побігли до Інгулу, дізнаєшся...

Від колгоспної контори вниз, до колодязя, вела вузенька крута стежина, і хлопці летіли по ній стрімголов, тільки вітер свистів у вухах. Мов баскі коні, погарцювали коло дерев’яного журавля, напились холодної, до болю в зубах, джерельної води.

— Далі чкурнемо на "ракеті",— запропонував Щербатий.— Тримайся, Мишко, за мій пасок. Я — перша ступінь, а ти — друга. До старту готовий?

— Готовий!

— Вж-вж-ж... Поїхали!

Загуділа "ракета", понеслась понад берегом до річки.

— Йдемо на посадку! — дав команду Федько.

Хлопці звернули до Інгулу і по кам’яних уступах спустились до води. Тут, на дні балки, вже снували сутінки, а на високому протилежному березі, який піднімався з води гранітною стіною, ще жевріло багаття, покинуте вечірнім сонцем. Над самою річкою нависала величезна кругла брила, схожа на голову казкового богатиря.

Це й була знаменита Лиса гора.

Чимало легенд ходило про неї в народі. Казали, що в тій горі є печера, де переховували зброю в давні часи гайдамаки, а в громадянську війну — бідняцькі загони. Тільки, говорили, проникнути в підземелля нелегко: хід у печеру починається під водою...

Сонце вже сідало за обрій. Стояла непорушна тиша, лише інколи билась хвиля об кам’яну кручу. Мишко прислухався до найменшого шурхоту. Худенький, смуглявий, він зливався у сутінках з кущем верболозу.

— А де ж той... водяний? — голос у Мишка тремтів.

— Почекай! — Федько, зігнувшись, неквапливо пройшовся по прибережному піску.— О, дивись, сліди! Наче гусячі лапи! А ось і трубака якась! Мабуть, водяний загубив...

Мишко нічого не міг зрозуміти. До чого тут гусячі сліди і загублена трубка?

* * *

Не встигли в Лозоватці забути про зустріч Остючихи з "нечистою силою", як рознеслася нова чутка:

— Льонька Лусь пропав!

Тітка Ганна, Льоньчина мати, бігала попід хатами, питала, чи не ночував її син у когось із друзів, і плачучи розказувала:

— Як пішов учора по обіді та й досі. Всю ніч шукала, нещастя моє. І в поле бігала, і на Інгул — наче крізь землю провалився...

Цей випадок Остючиха тлумачила по-своєму:

— Ото ж, бачите, сміялися з старої. І досміялись. Нечистий вже дітей хапає.

Все село, як по тривозі, піднялось на розшуки хлопця. Одна рятувальна група обстежила берег Інгулу від греблі до великого броду. Кілька хлопців подалися аж до Чорного лісу. Жінки, ті нишпорили по садках та городах. А Луся все не було...

В колгоспній конторі вже точились розмови про те, що треба звернутись у міліцію. Саме в цей момент зайшов сюди Федько Щербатий. Побачивши за столом Петра Івановича, вчителя історії, а поряд з ним ще кількох чоловіків, Федько геть розгубився, і його рудуватий чуб аж заполум’янів.

— Ви той...— зам’явся хлопець,— в печеру не заглядали?

— В яку печеру? — підхопився вчитель.

— Ту, що в Лисій горі...

— Таке говорить,— перебив хтось із присутніх.— Як би він туди заліз? Хід, мабуть, давно замулило. Та й глибоко там. Колись, кажуть, сміливці пробирались...

Ображений недовір’ям присутніх, Щербатий відкрив Льоньчин секрет.

— Чуєте, громадяни? — встряв у розмову дід Охрім.— Ганьчин шибеник може отаке утнути!

Дід запалив цигарку, і кільця диму заплутались в його поруділих вусах.

— Справді, може! — гарячкував старий.— Пригадую, розказав я йому, як в гражданську відсиджувався в тій горі. Коли махновці на село налетіли... Послухав малий і давай конючити: покажіть, діду, де печера. Мов реп’ях причепився! Ну, я, значить, і показав. Хіба думав, що з того вийде?

* * *

До Лисої гори збіглися люди з усієї Лозоватки. Тісним кільцем оточили колгоспники пригнічену горем тітку Ганну. Остючиха, та прилюдно клялася, що своїми руками задушить "нечистого", котрий діточок навіть не жаліє.

Дід Охрім, не роздягаючись, забрів по коліна у воду і звідти командував:

— Отам, де розщелина, повинен бути хід,— тикав сухим зашкарублим пальцем.— Тільки нижче, з півметра під водою. Ех, аби молодість! — зітхав дід.— Сам би спробував. Бувало, пірнеш, намацаєш

отвір і лізеш під скелю. А потім чуєш — наче тебе з бочки викинуло. Значить — уже в печері.

— Ой, страхіття! — жахалася Остючиха.— Там же темно, мабуть.

— Ото ж бо й штука,— задоволено пояснював сторож.— Видно, як на вулиці. Світло десь зверху ллється. А краса яка!

Коли вияснили обстановку, постало питання, хто відважиться проникнути в підземелля. Найкращим плавцем у Лозоватці вважався Петро Іванович. І не дивно, що він визвався першим.

На березі запала мертва тиша. Люди ніби закам’яніли на місцях. Як постріл, пролунав плескіт води — і тіло Петра Івановича щезло в темно-блакитній глибині. Всі дивились в одну точку — туди, де кипіла бульбашками річкова вода. Все менше і менше ставало бульбашок і, нарешті, їх зовсім не стало.

Час минав, а ніхто не показувався. Обличчя в людей посіріли від напруження.

— Дивіться, рука! — раптом крикнув хтось.

В натовпі пронеслось: "Пливе, пливе... щось чорне".

З води показалась голова, ні, аж дві голови, тільки одна дуже дивна, наче риб’яча — окаста, з довжелезним носом. І тулуб довгастий... І плавці...

— Людоньки, водяний лізе! — відсахнулась Остючиха. І стрімголов дременула в кущі — тільки й бачили її!

— Який водяний! Це ж Льонька! — несамовито горлав Щербатий; разом з Мишком він стрибав і перекидався на піску.

А Льонька вже опинився в обіймах заплаканої матері. Посинілими губами шепотів:

— Пробач, матусю, пробач... Трубка зламалась, а запасну загубив десь. Та я знав — урятують... Федько ж у курсі...

І раптом, ніби схаменувшись, Льонька спитав:

— А фляга де? Забули?!

— Ні, не забули,— озвався Петро Іванович; мокрий ще, але радий, збуджений, він стояв поруч і тримав у руках... Лиш тепер Федько розгледів — в руках учителя була фляга. Звичайна солдатська фляга, покрита слизьким мохом. Кілька рук одночасно потяглось до цікавої знахідки.

— Обережно,— попередив учитель.— Флягу знайшов Льоня в печері.

— А що там на ній написано?

— Дійсно, щось написано! — Петро Іванович протер флягу і не без подиву прочитав: "Яременко В. В. 5.03. 1943 р."

— П’ятого березня,— повторив у задумі дід Охрім.— Почекайте! А це не тоді партизани міст зірвали?.. Пам’ятаєте, на Інгулі, коли німці відступали?

* * *

Наступної неділі учні Лозоватської школи вирушили в похід до Лисої гори. Власне, йшли не тільки школярі, а й дехто із старших. Колону очолював Петро Іванович; поряд з ним, ніби на параді, крокував дід Охрім у вишитій сорочці і начищених чоботях; за дідом підтюпцем бігли нерозлучні Федько і Мишко; за хлопцями мовчазний і похнюплений ішов Льонька, а позаду шкандибала стара Остючиха...

Невесело було на душі у Льоньки. Добряче перепало йому у школі. І хто найбільше допікав? Федько Щербатий — його кращий друг. "Герой знайшовся! — каже.— Прославитись захотів! Була б тобі "слава", аби не дід Охрім. Сидів би й досі в печері!"

І хоч гірко чути такі слова, нікуди не дінешся: правда! Про це він сам думав, сидячи в холодному підземеллі. Аби з друзями взявся розгадати таємницю Лисої гори, хіба завдав би матері стільки горя?

Йшов і безжально картав себе Льонька. Та поступово, прислухаючись до розмов у колоні, до веселих жартів, він і сам повеселішав.

— Треба обслідувати печеру,— гомонів Петро Іванович,— там, напевно, багато ще таємниць збереглося. Приміром, хто такий Яременко?..

— Давайте підводні костюми виготовимо! — підхопив Льонька.

— Е, ні! — заперечив учитель.— Ми не так зробимо. Ви звернули увагу: на флязі вказано — п’яте березня. В цей час Інгул ще під кригою. Виходить, партизани знали інший вхід до печери — з суходолу. Якщо відшукаємо його, будь-хто зможе відвідати кам’яну схованку.

— Оце вірно, дітки! — вставила своє слівце і Остючиха.— Я теж хочу подивитись. Аякже! А то, знаєте, після тої халепи з "нечистою силою" наш батюшка не дає мені проходу. Повідай, каже, віруючим про

підступи антихриста. А я батюшці: "То, може, і самого водяного запросимо. Живий і здоровий він. Це, кажу, Льонька, Ганьчин син. Аби не він, то ніколи б в житті і нечистого не зустріла"....

Почувся такий регіт, що аж луна покотилась понад річкою. Здавалося, і Лиса гора, яку по цей день обминала Остючиха, струснулась від сміху.

Колона наближалась до печери.